

Työterveyslaitos

Työn alustoituminen: kuvaileva kirjallisuuskatsaus

LEENA ÅKERBLAD (2023)
ISBN 978-952-391-142-0

Tiivistelmä

Tässä kuvailevassa ja kartoittavassa kirjallisuuskatsauksessa selvitettiin, millä tavoin työn alustoitumisen (platformisation of work) käsitettä on käytetty kansainvälisessä tutkimuskirjallisuudessa. Katsauksessa kysyttiin, mitä työn alustoituminen valikoidun kirjallisuuden perusteella tarkoittaa, ja mitä se kertoo työn alustoitumisesta varsinaisen alustatyön (platform work) ulkopuolella. Aineiston muodostivat kymmenen tekstiä, jotka analysoitiin temaattisen analyysin avulla. Työn alustoitumisella viitattiin aineistossa keskeisesti siihen, miten digitaaliset työvälineet ja alustapohjaiset käytännöt leviävät myös perinteiseen työhön ja perinteisiin työympäristöihin ja organisaatioihin. Myös muutokset työn muodoissa ja merkityksissä nähtiin työn alustoitumisen ilmentyminä. Työn alustoitumiseen liitettiin useita yhteen nivoutuvia prosesseja. Näitä olivat esimerkiksi työprosessien pilkkominen ja alustojen mahdollistamat tuotannon uudet muodot, jotka voivat osaltaan hämärtää työn rajoja, horjuttaa työn ja työllisyyden totuttuja malleja sekä muuttaa muodollisten pätevyyksien merkitystä. Katsausprosessi osoitti, että työn alustoitumisen ja alustoituvan työn käsitettä käytetään kansainvälisessä tutkimuskirjallisuudessa vielä varsin vähän ja epäsystemaattisesti. Alustoitumiseen liittyvä käsitteistö on muutenkin osittain päällekkäistä ja vakiintumatonta, ja laajempi, vertaileva käsitteellinen analyysi olisi hyödyllistä.

Johdanto

Digitaalisten teknologioiden nopea kehitys on muuttanut ja muuttaa arjen monia osa-alueita. Kehitys on vaikuttanut myös työn organisoimiseen ja tekemisen tapoihin sekä työhön liittyviin merkityksiin. Talouden eri sektoreille levinneet digitaaliset alustat ovat olleet keskeinen osa tätä kehitystä. Alustoitumisen ilmiö ja sitä koskeva keskustelu on kuitenkin suhteellisen uutta, eikä siitä ole helppoa saada käsitteellistä otetta.

Alustoitumista koskeva laaja, mutta tuore keskustelu onkin synnyttänyt käsitteellistä sekaannusta (Kovalainen, Vallas & Poutanen 2019). Digitaalisilla alustoilla välitettävään tai alustoilla tehtävään työhön ja alustoitumisen moninaisiin prosesseihin viittaavia käsitteitä on runsaasti. Keskusteluissa niitä käytetään joko samassa tai hienovireisesti toisistaan poikkeavassa merkityksessä, löyhästi ja epämuodollisesti tai systemaattisesti määritellen. Käsitteiden kirjavuutta lisää se, että niitä soveltavat tutkijat nojaavat erilaisiin akateemisiin traditioihin ja teoreettisiin viitekehyksiin ja edustavat myös eri tieteenaloja. Tämä vaikuttaa käsitteiden valintaan ja käyttötapaan. (ks. Iphofen, Huws & Spencer 2022, 8.) Englanninkielisten käsitteiden suomentamiseen liittyy omat lisähaasteensa.

Alustoista ja alustoitumisesta käytävissä keskustelussa viitataan esimerkiksi alustatalouteen, keikkatalouteen, jakamistalouteen tai on demand -talouteen. Näillä kuvataan uudenlaista talouden logiikkaa ja liiketoimintamalleja, joissa palveluja tuotetaan ja kulutetaan sekä työtä tehdään ja teetetään digitaalisten alustojen välityksellä (Alasoini 2017, 266). Alustatalous määritellään usein nimenomaan liiketoiminnan näkökulmasta (ks. Nokkala, Airaksinen, Parikka & Roine 2019, 5). Myös yleistä alustoitumisen (platformisation) käsitettä käytetään laajasti sekä arkikielisessä merkityksessä että tieteellisempänä käsitteenä. Alustoitumisen käsitettä ovat kehitelleet esimerkiksi Poell, Nieborg ja Dijck (2019). He viittaavat alustoitumisella prosessiin, jossa digitaalisiin alustoihin liittyvä infrastruktuuri ja muut ominaisuudet leviävät kaikille yhteiskunnan ja elämän sektoreille. Muita keskusteluissa näkyviä käsitteitä ovat mm. alustayhteiskunta ja alustakapitalismi, jota on määritellyt esimerkiksi Srnicek (2017).

Kun alustoja ja alustoitumista on lähestytty erityisesti työn muutosten näkökulmasta, on käytetty esimerkiksi (työn) uberisaation käsitettä. Uberisaatiolla on kuvattu sitä, miten eri sektoreiden organisaatiot pyrkivät lisääntyvässä määrin hajauttamaan ja ohjaamaan itsenäisten toimijoiden työtä alustojen avulla (Davis & Sinha 2021). Käsite on johdettu Uberista, eli henkilökuljetuspalveluja tarjoavasta yrityksestä, joka yhdistää asiakkaat ja palveluja tarjoavat autoilijat sovelluksen avulla. Kyse on kuitenkin laajemmasta ilmiöstä. Uberisaatio edustaa sellaista työvoiman rekrytoinnin muotoa, joka muuntaa perinteisen työsuhteen ydintä (Davis & Sinha 2021). Uberisaatio on liitetty myös esimerkiksi työmarkkinoiden polarisoitumiseen, työn epävakaistumiseen ja työn yksilöllistyneisiin riskeihin (Fleming 2017). Tällä ja useilla muilla näkökulmilla on yhtymäkohtia esimerkiksi työn prekarisaatiosta käytyihin keskusteluihin (ks. esim. Kalleberg & Vallas 2018).

Käsitteiden kirjavuus asettaa haasteita tutkijoille, päättäjille ja kaikille muille, jotka pyrkivät ymmärtämään uutta ja kehittyvää ilmiötä. Alustoihin tavalla tai toisella kiinnittyvät työn uudet muodot ja merkitykset ovat sekä käytännöllinen että käsitteellinen haaste. Digitaaliset teknologiat ja alustakäytännöt voivat osaltaan muuntaa käsitystä työstä sellaisena kuin olemme sitä tottuneet ajattelemaan. Tämä vaikuttaa myös työn tutkimukseen. Ilmiön ja käsitteiden monisäikeisyyttä lisää se, että alustoitumista koskevaa keskustelua käydään myös teknologisen kehityksen ja erityisesti digitalisaation kehyksessä. Teknologisten innovaatioiden ja työn muutosten suhde ei kuitenkaan ole yksisuuntainen, ja samaan aikaan työtä muuttavat myös monet muut tekijät.

Tässä kuvailevassa ja kartoittavassa kirjallisuuskatsauksessa tarkennetaan erityisesti yhteen käsitteeseen ja selvitetään sen sisältöä ja käyttötapoja. Kiinnostuksen kohteena on **työn alustoitumisen** käsite (platformisation of work/labor, platformised work/labor). Käsitettä on käytetty suomenkielisissä keskusteluissa suhteellisen vähän. Katsauksen tavoitteena on selvittää, millä tavoin työn alustoitumisen käsitettä on hyödynnetty kansainvälisessä kirjallisuudessa, ja mitä katsaukseen valittu kirjallisuus kertoo työn alustoitumisesta etenkin varsinaisen alustatyön ulkopuolella. Samalla tarkoituksena on muodostaa käsitteestä alustava määritelmällinen kokonaiskuva. Katsaus on toteutettu osana Työterveyslaitoksen Reilu työ alustoilla (REITA) -hanketta.

Vaikka katsauksessa ei fokusoida alustatyöhön, kytkeytyvät keskustelut erottamattomasti yhteen. Alustatyön määritelmä ei ole sekään tarkka ja täsmällisessä käytössä (ks. Sutela 2023). Eräs digitaalisten alustojen tyyppi on alusta, jolla välitetään työtä eri käyttäjäryhmien – työtä tekevien, asiakkaiden ja yritysten – välillä (ILO 2021, 31). Kun tässä katsauksessa viitataan alustatyöhön, tarkoitetaan ensisijaisesti tämän kaltaisilla alustoilla välitettävää työtä. Työ voi olla joko paikallisesti tai virtuaalisesti tehtävää. Paikallisesta työstä esimerkkinä voidaan mainita ruokalähettytyö, virtuaalisesti tehtävä työ voi puolestaan olla joko asiantuntijatyötä (esimerkiksi käännöksiä tai graafista suunnittelua) tai yksinkertaisia tehtäviä sisältävää, niin sanottua mikrotyötä (ks. Seppänen ym. 2022, 10). Virtuaalisesti tehtävään työhön ja erityisesti mikrotyöhön on viitattu myös joukkoistettuna työnä (crowd work) (Mattila 2019, 13–14). Toisen tyyppisillä alustoilla tuotetaan digitaalisia palveluita yksittäisille kuluttajille (esimerkiksi sosiaalisen median alustat) (ks. ILO 2021, 31). Myös näihin alustoihin liittyy sellaista käyttäjien toimintaa, joka voi määrittyä työksi.

Työtä ja siinä tapahtuvia muutoksia on mahdollista lähestyä monilta eri tasoilta. Tässä katsauksessa huomio kiinnitetään ensisijaisesti työn ja työprosessien organisointiin sekä organisaatio- ja työmarkkinatasoon. Alustatyöhön liittyvät yksilötason kysymykset tai laajemmat talouteen kiinnittyvät näkökulmat eivät siis ole keskiössä. Valitun kirjallisuuden avulla voidaan kuitenkin pohtia työn alustoitumisen käsitteen potentiaalia tietynlaisena yhdistävänä tai välittävänä käsitteenä. Kirjallisuutta tarkastellaan myös sen valossa, mitä digitaalisiin alustoihin ja alustakäytäntöihin liittyvät kehityskulut voivat tarkoittaa sen kannalta, miten ajattelemme työtä ja työllisyyttä. Tavoitteena ei siis ole selvittää esimerkiksi työn alustoitumisen ilmiön yleisyyttä, vaan muodostaa yleiskuva käsitteen sisällöstä ja sovelluksista.

Seuraavassa luvussa esitetään katsauksen tavoite ja tarkemmat kysymykset. Tämän jälkeen kuvataan lyhyesti katsauksen toteuttaminen, eli kirjallisuuden valikoinnin ja analysoinnin prosessi. Luvuissa Alustoituvat työt ja työprosessit sekä Työn uudet muodot ja merkitykset esitetään analyysin tuloksena syntyneet pääteemat. Teemat kuvaavat sitä, millaisia ilmentymiä työn alustoitumisella nähdään valitussa kirjallisuudessa olevan tai millaisia piirteitä siihen liitetään. Yhteenvedossa tiivistetään katsauksen keskeisimmät havainnot ja tarkastellaan niitä erityisesti työn alustoitumisen käsitteen näkökulmasta ja muuhun kirjallisuuteen peilaten. Lopussa hahmotellaan jatkotutkimushaasteita ja esitetään aineiston ja analyysin rajoitukset.

Katsauksen tavoite ja kysymykset

Tässä kuvailevassa ja kartoittavassa kirjallisuuskatsauksessa selvitetään, millä tavoin työn alustoitumisen (tai alustoituvan/alustoidun työn) (platformisation of work/labor, platformised work/labor) käsitettä on käytetty kansainvälisessä kirjallisuudessa. Keskeiset kysymykset ovat:

- Mitä työn alustoituminen tarkoittaa valitun kirjallisuuden perusteella?
- Mitä kirjallisuus kertoo työn alustoitumisesta varsinaisen alustatyön (platform work) ulkopuolella?

Näkökulma on lähtökohtaisesti alustatyötä laajempi, vaikka käytännössä alustatyötä ei voi erottaa laajemmista alustoitumisen prosesseista. Kuvailevan katsauksen tavoitteena ei ole koota systemaattisesti yhteen empiiristen tutkimusten tuloksia ja arvioida niitä, vaan syntetisoida valikoitua kirjallisuutta ja muodostaa sen pohjalta uusia perspektiivejä, joiden hyödyllisyyttä lukija voi arvioida. Nämä perspektiivit voivat toimia lähtökohtana myös uudelle tutkimukselle (ks. Salminen 2011, 6–8; Torraco 2016).

Katsauksessa tarkastellaan työn alustoitumista sekä käsitteenä että ilmiönä. Tämä tarkoittaa keskittymistä siihen, miten käsitettä kirjallisuudessa käytetään: millaisia piirteitä tai ilmenemismuotoja sillä nähdään olevan ja millä eri tavoilla se mahdollisesti määritellään. Tämä tavoite on ohjannut aineiston valintaa. Mukaan on otettu ensisijaisesti tekstejä, joissa viitataan nimenomaan työn alustoitumisen käsitteeseen tai yleisemmin alustoitumiseen, mutta selvästi työn ja työmarkkinoiden näkökulmasta (ks. liite 1).

Katsauksen toteuttaminen

Katsaus on toteutettu kuvailevana kirjallisuuskatsauksena, jota voidaan kutsua myös narratiiviseksi katsaukseksi. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus on tietynlainen yleiskatsaus, jota ei toteuteta tiukkojen sääntöjen mukaan (Salminen 2011, 6–9). Tästä huolimatta myös kuvailevassa katsauksessa voidaan Salmisen (2011, 7) mukaan päätyä katsauksille ominaiseen synteisiin. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus on Kangasniemen ja kumppaneiden (2013) mukaan luonteeltaan yleensä aineistolähtöistä ja ymmärrykseen tähtäävää, ja tuottaa kuvailevan, laadullisen vastauksen tutkimuskysymykseen.

Tämän katsauksen toteuttamisessa on piirteitä myös integroivasta kirjallisuuskatsauksesta, joka sijoittuu kuvailevan ja systemaattisen katsauksen välimaastoon tai kuvailevan katsauksen erääksi lähestymistavaksi. Integroivalle katsaukselle on ominaista se, että kirjallisuushaut toteutetaan järjestelmällisesti ja katsaus sisältää kuvauksen aineiston valinnan prosessista (Grant & Booth 2009; Torracco 2016). Kirjallisuushaut haluttiin toteuttaa systemaattisesti myös siksi, että prosessi auttoi arvioimaan työn alustoitumisen käsitteen käytön laajuutta. Haut osoittivatkin, että käsitettä käytetään vielä suhteellisen vähän ja epäsystemaattisesti. Kyseessä on kaikkiaan tuore ilmiö ja tutkimusala, johon liittyvä terminologia on vakiintumatonta. Ensimmäiset kirjallisuushaut jouduttiin tekemään laajoina, ja karsintaa tehtiin varsin runsaasti.

Kirjallisuuden valintaprosessi kuvataan liitteessä 1. Katsauksen ulkopuolelle rajautuivat lopulta tekstit, joissa viitattiin sisällöllisesti saman kaltaiseen ilmiöön, mutta hyödynnettiin selvästi jotain toista käsitettä (esimerkiksi *uberisation of work*, *gigification of work*). Samalla tavoin ulkopuolelle rajattiin tekstit, joissa viitattiin jonkin tietyn alan alustoitumiseen. Rajausten vuoksi monia kiinnostavia tekstejä jäi valikoitumatta aineistoon, mutta samalla tarjoutui mahdollisuus kartoittaa nimenomaan työn alustoitumisen käsitteen käyttöä ja potentiaalia työn muutosten analyysissä. Vaikka termit ja käsitteet vaikuttaisivat näennäisesti synonyymeilta, liittyy niihin usein vähintään sävyeroja. Rajauksiin liittyviä jatkotutkimusaiheita käsitellään yhteenvedossa. Erityisesti uusien ilmiöiden kohdalla myös tietokantojen käyttöön liittyy terminologian sanelemia rajoituksia. Tämän vuoksi tehtiin myös runsaasti manuaalisia hakuja. Niiden kautta löytyi lopulta suuri osa aineistosta, ja tämä kertoo osaltaan käsitteiden vakiintumattomuudesta.

Kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa on mahdollista hyödyntää monenlaista kirjallisuutta ja tutkimusta (Whittemore & Knafel 2005). Lopullisesta aineistosta löytyy teoreettisia ja esseistisiä analyyseja, empiirisiä tieteellisiä artikkeleita sekä käytännönläheisiä tutkimusraportteja. Aineisto sisältää kymmenen tekstiä, jotka on koottu liitteeseen 2. Julkaisujen tiedot löytyvät myös lähdeluettelosta. Aineisto sisältää rajoituksia; tietyt kirjoittajat, aineistokokonaisuudet ja julkaisukanavat painottuvat. Näitä rajoituksia käsitellään tarkemmin raportin viimeisessä luvussa.

Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen ydintä on käsittelyosan eli kuvailun rakentaminen. Siinä yhdistellään, vertaillaan ja syntetisoidaan sisältöjä aineistolähtöisesti. (Kangasniemi ym. 2013.) Kuvailun rakentamisessa hyödynnetään usein laadullisen tutkimuksen elementtejä (Grant & Booth 2009). Tässä katsauksessa kuvailua rakennettiin temaattisen analyysin periaatteita soveltaen. Temaattinen analyysi on prosessi, jossa aineistosta tunnistetaan tutkimustehtävän kannalta tärkeitä tai kiinnostavia ”kaavoja” ja teemoja (ks. Braun & Clarke 2006; 2021).

Kaikki aineiston tekstit luettiin ensin huolellisesti, ja niistä kirjoitettiin tiivistelmät. Tältä pohjalta hahmoteltiin alustava teemarunko. Kiinnostuksen kohteena oli työn alustoitumisen käsite ja ilmiö, ei niinkään esimerkiksi tutkimusten yksittäiset tulokset tai johtopäätökset. Huomio kiinnitettiin siis nimenomaan katsauksen kysymysten kannalta keskeisiin näkökulmiin. Tämän jälkeen aineisto koodattiin yksityiskohtaisemmin ATLAS.ti-analyysiohjelman avulla, ja teemarunkoa muokattiin tämän pohjalta. Teemat esitetään seuraavissa luvuissa. Ne heijastavat sitä, millaisia piirteitä työn alustoitumiseen aineistossa liitettiin tai millaisia ilmentymiä sillä nähtiin olevan. Koska aineiston teksteissä nojaututtiin erilaisiin tulokulmiin ja teoriaperinteisiin, painottuvat ne luvuissa hieman eri tavoin. Monet teemat esiintyivät kuitenkin useammassa teksteissä.

Alustoituvat työt ja työprosessit

Alustakäytäntöjen leviäminen perinteisiin työympäristöihin

Eräs aineistossa esiintyvä näkökulma työn alustoitumiseen on hahmottaa se miltei kaikkeen työhön vaikuttavana, digitaalisten työvälineiden ja alustakäytäntöjen laajenemisen trendinä. Työn alustoituminen tarkoittaa tästä perspektiivistä sitä, että erilaiset alustapohjaiset työn koordinoinnin ja organisoinnin tavat ovat – eri muodoissa ja eri tasoisesti – läsnä sekä varsinaisessa alustatyössä että yhä enemmän myös niin sanotussa perinteisessä työssä ja perinteisissä työympäristöissä. (Fernández-Macías, Urzì Brancati, Wright & Pesole 2023; Huws 2016, 2020; Huws, Spencer & Coates 2019; Huws, Spencer & Syrdal 2018.) Koronapandemian katsotaan osaltaan kiihdyttäneen digitalisaatiota ja samalla esimerkiksi algoritmiseen johtamiseen ja työn digitaaliseen valvontaan liittyvien käytäntöjen leviämistä monenlaisiin työympäristöihin. Myös digitaalisiin alustoihin liittyvä lisääntynyt sääntely on osaltaan tuonut alustayrityksiä ja perinteisiä yrityksiä lähemmäs toisiaan. (Fernández-Macías ym. 2023, 8.)

Huws ja kumppanit (2019) esittelevät raportissaan Euroopassa toteutetun kyselyn keskeisimpiä tuloksia. Heidän mukaansa tulokset osoittavat, että alustapohjaiset käytännöt laajenevat myös perinteisiin työympäristöihin. Kyselyssä on kartoitettu muun muassa sovellusten tai verkkosivujen käyttöä työtehtävistä ilmoittamisessa tai työn raportoinnissa. Tämän kehityskulun kirjoittajat näkevät työmarkkinoiden yhä vahvistuvana ominaisuutena, ja nimeävät sen työn alustoitumiseksi. Myös Fernández-Macías ja kumppanit (2023) ajattelevat (niin ikään kyselytutkimukseen nojaten), että alustat ja algoritmit työn koordinoi-

nin mekanismeista ovat levinneet myös perinteisiin organisaatioihin. Heidän mukaansa työn alustoitumisen keskeisiä elementtejä ovat digitaaliset välineet ja digitaaliset vuorovaikutuksen tilat, alustoilla kerättävä, tallennettava ja prosessoitava data sekä algoritmien käyttö työn hallinnassa ja valvonnassa.

Vaikka työn alustoituminen nähdään tästä perspektiivistä kaikkialle työmarkkinoille leviävänä ominaisuutena, ajatellaan sen koskettavan eri työntekijäryhmiä eri tavoin. Esimerkiksi Fernández-Macías ja kollegat (2023) viittaavat työn alustoitumisen asteisiin. Heidän mukaansa erityisesti digitaalisten välineiden käyttö työprosessien valvonnassa on yleistä myös niin sanotussa perinteisessä työssä. Algoritmisen johtamisen käytännöt (kuten työn automatisoitu ohjeistus ja arviointi) olivat heidän kyselyaineistossaan vähemmän yleisiä, mutta eivät kuitenkaan marginaalisia (Fernández-Macías ym. 2023, 38).

Perinteistä työtä alustoivat prosessit

Kyselytutkimusten avulla on siis kartoitettu esimerkiksi erilaisten digitaalisten välineiden käyttöä ja alustapohjaisia käytäntöjä työssä. Voidaan ajatella, että näissä on tietyllä tavoin kyse alustoitumisen materiaalisesta perustasta (Fernández-Macías ym. 2023, 14). Työn alustoitumisessa on samanaikaisesti kyse myös laajemmista prosesseista ja mekanismeista. Nämä prosessit liittyvät uusien teknologioiden mahdollistamiin työn koordinoimiseen ja hallinnan tapoihin, joiden voidaan katsoa ikään kuin kääntyvän yksityiskohtaisiksi käytännöiksi. Näiden käytäntöjen levinneisyyttä voidaan tutkia esimerkiksi juuri kyselyillä.

Huws ja kumppanit (2019, 19) kuitenkin toteavat, että kyselytutkimuksissa voi olla vaikea saada kiinni laajemmista alustakäytännöistä, kuten datan hyödyntämisestä suoritusten arvioinneissa ja näiden arviointitapojen kehittämisessä. Fernández-Macías kollegoineen (2023) ajattelee, että algoritmit ja digitaalisista vuorovaikutuksista kertyvä, alustoilla kerättävä data liittyvät molemmat keskeisesti työn alustoitumiseen. Kuten Huws (2016, 13) toteaa, mitä enemmän informaatiota kerätään, sitä monimutkaisempia suorituksen seurannan ja arvioinnin keinoja sekä johtamiskäytäntöjä voidaan tuottavuuden lisäämiseksi rakentaa. Kaikista virtuaalisista vuorovaikutustilanteista syntyy digitaalisia jälkiä (niin sanotun massadatan rakennuspalikoita), joita voidaan käyttää muun muassa työntekijöiden valvontaan (Huws 2016, 21).

Tälle näkökulmalle on siis olennaista ajatus siitä, että työn alustoituminen ja sen edellä mainitut ilmentymät koskevat työntekijöitä ja työtä hyvin monenlaisissa organisaatioissa ja eri aloilla, myös varsinaisen alustatyön ulkopuolella. Kovalainen ja kanssakirjoittajat (2019, 42) näkevät, että alustatalous ja alustat taloudellisena mallina voivat organisoida työtä ja työllisyyttä uudelleen myös hyvin perinteiseksi mielletyillä sektoreilla ja perinteisissä instituutioissa, kuten terveydenhuollossa ja koulutuksessa ja sekä julkisella että yksityisellä sektorilla. Huws totesi jo vuonna 2016, että monet julkisen sektorin työntekijät kohtaavat samankaltaisia digitalisaation mukanaan tuomia muutoksia kuin yksityisten organisaatioiden työntekijät. Hänen mukaansa julkinen ja yksityinen sektori ovat lähentyneet toisiaan 1990-luvulta lähtien, kun julkisen sektorin toimintoja

alettiin ulkoistaa. Ulkoistaminen edellytti kilpailutusta ja kilpailutus puolestaan työtehtävien standardisointia (ks. myös luku Työprosessien pilkkominen). (Huws 2016, 14–15.) Toisaalta voidaan myös ajatella, että työn varsinainen sisältö ei välttämättä muutu (esimerkiksi hoitotyössä), vaikka työprosesseja hallittaisiin ja johdettaisiin digitaalisesti (ks. Kovalainen ym. 2019, 47–48).

Varsinaisella alustatyöllä tai alustavälitteisellä työllä ja toisaalta niin sanotulla alustoidulla tai alustoituvalla perinteisellä työllä voi siis olla yhteistä pohjaa. Molempiin voivat heijastua samansuuntaiset, laajemmat työn muutostrendit. Joissain teksteissä alustatyö hahmotetaan ikään kuin näiden trendien näkyväksi ilmentymäksi enemmänkin kuin muusta työstä erilliseksi, omaksi tunnistettavaksi työn muodokseen (ks. Huws, Spencer & Syrdal 2018). Kovalaisen ja kumppaneiden (2019) mukaan onkin olennaista tarkastella myös sellaisia työmarkkinoiden dynamiikkoja, jotka yhdistävät alustayrityksiä ja niin sanottuja perinteisiä yrityksiä.

Jos tietyt alustatyön piirteet leviävät työmarkkinoilla ja työpaikoilla laajemmin, voidaan olettaa, että ainakin jotkin alustatyön haasteet ja riskit koskettavat myös muissa ympäristöissä toimivia työntekijöitä. Esimerkiksi teknologian mahdollistamat uudet valvonnan keinot voivat toimia kontrollimekanismeina sekä alustatyössä että sen ulkopuolella (Kovalainen ym. 2019, 45). Huws kollegoineen (2018) ajatteleekin, että sääntelyn ei pitäisi kohdistua ainoastaan alustatyöhön vaan myös perinteisten alojen alustoituun työhön (ks. myös Fernández-Macías ym. 2023). Alustatyön käytännöt ovat levinneet globaalisti osana kansainvälisiä trendejä ja samalla ainakin osittain myös kansallisten sääntelymekanismien ulottumattomissa (Huws ym. 2018, 125).

Työn uudet muodot ja merkitykset

Uudet tuotannon tavat ja työn uudelleenmäärittely

Aineistossa liitetään työn alustoitumiseen ja samalla myös varsinaiseen alustatyöhön työn tekemisen tapojen ja ansaintamuotojen moninaistuminen. Erilaisten niin sanottujen epätyypillisten töiden ja työn muotojen lisääntyminen nähdään siis työn alustoitumisen yhtenä ilmentymänä. Työn muutosten ja murrosten näkökulmasta erityisen kiinnostavia ovat uudet, ei-standardoidut tuotannon tavat, jotka ovat tulleet mahdollisiksi nimenomaan digitaalisten teknologioiden, erityisesti alustojen kehittymisen myötä. Vaikka kyse olisi ensisijaisesti alustoilla tehtävästä työstä, vaikuttavat työn uudet muodot työhön myös laajemmin murentamalla osaltaan työn ja työllisyyden totuttuja malleja ja edellyttämällä työn uudelleenmäärittelyä.

Aineiston teksteissä viitataan ensinnäkin näkymättömään, alustoilla tehtävään mikrotyöhön. Tällaista heikosti palkattua mikrotyötä voi olla esimerkiksi tekoälyn ”kouluttaminen”. Tekoäly tarvitsee edelleen runsaasti ihmistyövoimaa, kuten juuri alustoilla toimivia mikrotyötä tekeviä (Casilli & Posada 2019, 12). Tämän lisäksi alustat tarvitsevat kuluttajien tuottamaa dataa. Casilli ja Posada

(2019) tuovat esiin, että alustat pyrkivät vahvistamaan käyttäjien osallistumista ja luovat samalla uudenlaista, huomaamatonta digitaalista työtä. Heidän mukaansa tämä työ voi sisältää monenlaisia epätyypillisiä ja epäformaaleja tuotannon muotoja. Kirjoittajat ajattelevatkin, että tällaisen epäformaalin työn kietoutuminen todellisempaan pidettyyn työhön on keskeinen työmarkkinoita uudelleen määrittelevä piirre (Casilli & Posada 2019). Myös Kovalainen ja kumppanit (2019, 39–40) näkevät, että alustoilla tapahtuva epäformaali työ kietoutuu monella tavoin varsinaiseen ansioita vastaan tehtävään työhön. Alustoilla toimiminen voi heidän mukaansa edellyttää esimerkiksi tunnetyötä sekä ponnisteluja työn varmuuden edistämiseksi, vaikka näistä ei saisikaan taloudellista kompensatiota.

Aineistossa nostetaan esiin kuluttamisen ja työn rajamaastossa liikkuvia toiminnan muotoja. Esimerkkinä voidaan mainita sisällön tuottaminen sosiaaliseen mediaan. ”Tuottajakuluttajien” työ nähdäänkin eräänä työn alustoitumisen ilmentymänä (Fernández-Macías 2023, 72). Zukerfeldin (2022, 115) mukaan tuottajakuluttajille on tyypillistä se, että toiminta tapahtuu yleensä vapaa-ajalla, eikä siitä saa välttämättä rahallista korvausta. Työskentely tuottaa kuitenkin aina arvoa alustoille. Fernández-Macías kollegoineen (2023, 71) toteaa, että juuri jakamiseen perustuvien alustojen pääasiallinen arvon tuottamisen lähde on kuluttajien tuottama sisältö. Kyse on heidän mukaansa ihmisten tavoitteellisesta, arvoa tuottavasta toiminnasta, joka voidaan näin ajatella myös työksi siitä huolimatta, että se jää usein tällaisena tunnistamatta.

Tuottamisen ja kuluttamisen välissä liikkuva toiminta hämärtää rajaa työn ja ei-työn välillä. Zukerfeld (2022) näkee, että työajan ja vapaa-ajan välisen rajan hämärtyminen on nimenomaan tietokapitalismille ominainen organisatorinen piirre. Raja hämärtyy myös esimerkiksi mikrotyön ja muiden vaikeasti tunnistettavien, uusien tuotantomuotojen kohdalla. Tuotannon ja ansainnan tapojen moninaistumisesta seuraa se, että työn merkityksiin ja määritelmiin kohdistuu muutospainetta. Kovalainen kollegoineen (2019, 49) toteaa, että ”työn ja ei-työn väliset rajat piirretään jokapäiväisen elämän ja työn käytännöissä uudelleen”. Heidän mukaansa on olennaista määrittää, mitä työ ja sen olosuhteet tarkoittavat nimenomaan uudessa, digitaalisesti virittyneessä alustataloudessa, jossa elämän eri osa-alueet digitalisoituvat (Kovalainen ym. 2019, 35).

Alustatalouden voidaan kaikkiaan nähdä hämärtävän monia itsestään selvinä pidettyjä, aiemmin sosiaalista elämää organisoineita rajoja (Kovalainen ym. 2019). Monissa aineiston teksteissä käsitellään työn ajallisten ja tilallisten rajojen häilyvyyttä, joka voidaan hahmottaa eräänä työn alustoitumisen piirteenä (Huws 2016; Huws ym. 2019; Kovalainen ym. 2019; Richardson 2021; Zukerfeld 2022). Huws (2016; 2020) ajattelee, että perinteisen työpaikan ajallinen ja tilallinen yksikkö on hajonnut, ja työntekijän läsnäolo on nykyään lähinnä linjoilla olemista (logged on). Myös Richardson (2021) käsittelee esseessään tapaa, jolla työn alustoivat teknologiat irrottavat työn sen perinteisestä paikasta. Kun digitaalinen teknologia muuttaa työpaikkojen rakennetta, hämärtää se samalla työn ja muun elämän välistä rajaa. Toimisto työn tekemisen tilana on ollut tärkeä elementti tämän rajan ylläpitämisessä. Nykyään toimistoa voivat edustaa erilaiset yhteisölliset työtilat, jotka muuttavat myös tuottavaksi määrittävien

toimintojen luonnetta. (Richardson 2021.) Alustoitumisella Richardson (2021) viittaa juuri tapaan, jolla joustavia tilan ja ajan järjestelyitä tuottavat teknologiat uudelleenorganisoivat työtä myös varsinaisen alustatyön ulkopuolella.

Normatiivisten mallien rapautuminen

Zuckerfeld (2022) ajattelee, että uudet tuotantomuodot koettelevat teolliselle kapitalismille ominaisten keskeisten käsitteiden validiteettia. Yhteiskunnan, talouden ja työn alustoituminen asettaa työn ja työllisyyden normatiivisia malleja kyseenalaisiksi. Eräs näkökulma työn alustoitumiseen on aineistossa juuri se, että edellä kuvattu työn muotojen moninaistuminen ja työn aikojen ja tilojen hajoaminen haastaa näitä malleja. Normatiivisia malleja kuvataan teksteissä hieman eri käsitteillä sen mukaan, mihin teoriaperinteeseen niissä nojataan ja millaisiin keskusteluihin niissä osallistutaan.

Eräs keskeinen alustoitumiseen liitettävä työn muutos on ns. tyypillisen palkkatyösuhteen rapautuminen ja työn prekarisoituminen (esim. Höhne & Sproll 2020). Huwsin ja kanssakirjoittajien (2018) mukaan alustatyö nähdään keskusteluissa usein uutena epätyypillisen työn muotona. He kuitenkin ajattelevat, että se ei ole niinkään oma työn tekemisen tapansa, vaan äärimmäinen esimerkki laajemmista ns. tyypilliseen työhön ja työllisyyteen vaikuttavista trendeistä. Nämä trendit horjuttavat toisen maailmansodan jälkeen syntyneitä normatiivisia malleja (Huws ym. 2019). Myös Höhne ja Sproll (2020, 24) näkevät, että alustatyö on osoitus perustavanlaatuisista työn muutoksista ja standardisoidun työsuhteen rapautumisesta, ja digitalisaatio osaltaan vahvistaa tätä kehitystä (ks. myös Huws 2016; Huws ym. 2018).

Huws (2016) kuvaa tekstissään, miten 1900-luvun puolivälissä ajatus työntekijän ja työnantajan välisestä sopimuksellisesta suhteesta muokkasi työmarkkinoita ja ohjasi lainsäädäntöä. Hänen mukaansa tämä normatiivinen malli asetti raamit sille, millaista työn oletettiin olevan, vaikka kyse oli ideaalista, joka ei aina kääntynyt todelliseksi käytännöiksi. Huwsin (2016) mukaan tähän malliin perustuvat instituutiot ovat ristiriidassa 2000-luvun realiteettien kanssa. Hän viittaa työn uuteen paradigmaan, jossa työntekijöitä tarkkaillaan ja johdetaan nimenomaan alustojen kautta. Tämä muutos synnyttää Huwsin (2016, 22) mukaan tarpeen uudelle poliittiselle ja institutionaaliselle arkkitehtuurille, jonka kehyksessä työtä on mahdollista säännellä.

Normatiivisten mallien murtumisessa ei ole kyse niinkään uusista trendeistä vaan siitä, että jo olemassa olleet trendit jatkuvat ja mahdollisesti vahvistuvat. Esimerkiksi työn prekarisaatio ja työn ja vapaa-ajan sekoittuminen (esim. Zuckerfeld 2022) sekä työn individualisaatio tai yksilöllistyminen (esim. Kovalainen ym. 2019) ovat olleet teemoina vahvasti läsnä jo aiemmissa työn muutosta koskeissa keskusteluissa. Aineistossa on viittauksia myös siihen, että työn alustoituuessa työmarkkinoiden totut eriarvoisuudet eivät häviä, vaan voivat jopa syventyä. On mahdollista, että työn muotojen moninaistuminen lisää työelämän polarisaatiota ja työmarkkinoiden segmentaatiota. Esimerkiksi alustatyön prekaarisuus voi kietoutua sukupuolten väliseen perinteeseen,

hierarkkiseen työnjakoon (Höhne & Sproll 2020, 43). Huws (2016, 22) ajattelee, että työn uusi paradigmaattinen malli ei tarkoita vähemmän eriytyneitä työmarkkinoita. Hänen mukaansa työmarkkinat tulevat myös jatkossa olemaan vähintään, ellei vahvemmin, eriytyneitä esimerkiksi sukupuolen, etnisen taustan, taitojen ja pätevyyksien sekä muiden muuttujien mukaan. Toisaalta myös uusia epätasa-arvoisuuksia voi syntyä; teknologiset innovaatiot ja laajalle levinneet alustapohjaiset valvonta- ja kontrollimekanismit mahdollistavat myös uudenlaiset syrjinnän muodot (Kovalainen ym. 2019, 16).

Työnteon muotojen moninaistuminen ja työmarkkinoiden heterogeenisuus voi tarkoittaa myös sitä, että perinteiset työllisyysstatukset eivät tavoita ihmisten todellisia tilanteita. Monet kokoavat elantonsa useammasta eri lähteestä ja esimerkiksi alustatyötä tehdään hyvin tavallisesti muun toimeentulon täydentämiseksi (Huws ym. 2018; Huws ym. 2019). Höhne ja Sproll (2020, 44) kirjoittavat tietynlaisesta tilkkutäkkielannosta, johon he liittävät ammatillisten identiteettien rapautumisen sekä sosioekonomiset epätasa-arvoisuudet. Työn rajojen hämärtyminen voidaan siis katsoa koskevan myös ihmisten työllisyysstatuksia ja työllistymiseen liittyvää asemaa (ks. myös Kovalainen ym. 2019).

Työprosessien pilkkominen

Aineistossa (työn) alustoitumiseen liitetään myös työtehtävien standardisointi ja työprosessien sirpaloituminen, niin sanottu taskifikaatio. Tällä viitataan siihen, että ihmisten suorittamat toiminnot pilkkotaan pienimmiksi ajateltavissa oleviksi toteutusyksiköiksi (Casilli & Posada 2019, 10). Kovalainen ja kumppanit (2019, 34) näkevät, että työn ja työllisyyden uusien muotojen globaali kasvu perustuu juuri sille, että teknologiat mahdollistavat työn hajottamisen erillisiksi tehtäviksi (tasks). Casillin ja Posadan (2019, 10) mukaan tämä hajottaminen on datan keräämisen ja dataan perustuvan työn algoritmisen johtamisen edellytys. Toisin sanoen työprosessien ja toimintojen pilkkominen mahdollistaa sen, että työtehtäviä voidaan jakaa, työntekijöitä ohjeistaa ja työsuorituksia valvoa alustojen kautta. Toimintojen yksinkertaistaminen mahdollistaa Casillin ja Posadan (2019, 10) mukaan ylipäättään sen, että alustat voivat koordinoida yksilöistä, yhteisöistä, sovelluksista ja tietokannoista koostuvaa ekosysteemiä.

Uudet teknologiset innovaatiot kytkeytyvät myös muihin muutostendensseihin. Casilli ja Posada (2019) ajattelevat, että vaikka alustat ovat digitaalisen teknologian kehityksen tulosta, ovat ne syntyneet muihin sosiaalisiin ja taloudellisiin kehityskulkuihin kytkeytyen. Eräs tällainen kehityskulku on tietyyntyyppisten liiketoimintastrategioiden yleistyminen. Erityisesti toimintojen hajauttamisen ja ulkoistamisen tendenssi on Casillin ja Posadan (2019) mukaan johtanut sekä niin sanotun epätyypillisen työn lisääntymiseen että työtehtävien standardisointiin, joka mahdollistaa kilpailutuksen. Alustojen mahdollistama ja edellyttämä toimintojen ja työprosessien pilkkominen, joka siis voi palvella monia eri tarkoituksia, on osaltaan moninaistanut työn tekemisen tapoja ja synnyttänyt myös uusia tuotantomuotoja kuten mikrotyötä. Voidaan ajatella, että tämä pilkkominen on myös osa laajempaa siirtymää työpaikoista työtehtäviin ja

työn tehtäväkohtaiseen sopivuuteen (from jobs to work). Höhne ja Sproll (2020, 37) näkevät, että työprosessien hajottaminen on osaltaan vaikuttanut siihen, että ammatillisuudet ja pätevyudet ja tätä kautta myös tiedot, taidot ja kulttuurinen pääoma sirpaloituvat. Tätä näkökulmaa käsitellään tarkemmin seuraavassa alaluvussa.

Pätevyysien merkityksen muutokset ja yksilöllistyminen

Työprosessien sirpaloituminen ja muut työn alustoitumisen piirteet tai ilmenymät voivat vaikuttaa siihen, miten ja millaisia pätevyksiä alustoilla ja myös niiden ulkopuolella arvotetaan ja arvostetaan. Lähtökohtaisesti monet aineiston kirjoittajat näkevät, että työn alustoituessa muodollisten pätevyysien ja professionien merkitys vähenee. Syntyy kilpailullinen ympäristö, jossa ihmisten yksilöllisten piirteiden ja maineen merkitys puolestaan kasvaa. Kovalaisen ja kollegoiden (2019) mukaan yksilöllistyminen tai individualisaatio on alustoitumisen keskeinen piirre; alustat yksilöllistävät työvoimaa ja toisaalta vahvistavat työn ja työtehtävien yksilöllistymistä. Tällä on heidän mukaansa monenlaisia kulttuurisia ja poliittisia seurauksia.

Höhne ja Sproll (2020) tarkastelevat tekstissään erityisesti pätevyysien muutoksia digitaalisessa ajassa. He näkevät, että muodolliset pätevyudet (qualifications) edustavat tiettyjä taitoja, jotka tunnustetaan tuottaviksi ja jotka on institutionalisoitu esimerkiksi oppiarvoina, ammatteina tai professiona. Kirjoittajat hyödyntävät analyysissään Bourdieun pääoman käsitettä ja esittävät, että digitaalisessa ajassa kulttuurinen pääoma (formaaliset pätevyudet) korvautuu symbolisella pääomalla (maineella). Alustoilla tehtävät työt edustavat heidän mukaansa tuotannon uusia muotoja, jotka kytkeytyvät laajempiin muutoksiin työprosessien organisoinnissa. He ajattelevat, että uusista tuotantomuodoista ponnistava muutos ei koske ainoastaan työtä, vaan myös sosiaalisen uusintamisen ja sosiaalisen liikkuvuuden mekanismeja. (Höhne & Sproll 2020.)

Höhne ja Sproll (2020) liittävät muodollisten pätevyysien merkityksen vähenemisen muun muassa maine- ja huomiotalouden, yksilöllistymisen tai individualisaation sekä yrittäjäminän prosesseihin ja käsitteisiin. Näihin prosesseihin liittyy kilpailullinen ympäristö, jossa huomio ei kiinnity niinkään työntekijän taitoihin ja kapasiteetteihin kuin kykyyn laittaa ne esille (ks. Kovalainen ym. 2019, 40). Työn alustoituminen mahdollistaa esimerkiksi asiantuntijatyön yksilöllistymisen, johon liittyy itsensä brändäämisen vaade muodollisista pätevyyksistä ja taidoista riippumatta (Kovalainen ym. 2019, 35). Kovalainen ja kumppanit (2019, 40) näkevät, että kilpailullinen ympäristö voi olla stressaava ja vaatia työntekijältä esimerkiksi identiteettityötä ja tunnetyötä (ks. myös luku Uudet tuotannon tavat ja työn uudelleenmäärittely). Esimerkiksi työsuoritusten alustapohjainen arviointi voi heikentää professionien merkitystä myös perinteisessä työssä. Huwsin ja kollegoiden (2018, 24) mukaan tämä riski liittyy siihen, että esihenkilöiden tai vertaisten tekemät arvioinnit korvautuvat asiakkaiden tekemillä arvioinneilla.

Yhteenveto:

Työn alustoitumisen ilmiöstä ja käsitteestä

Tässä kuvailevassa ja kartoittavassa kirjallisuuskatsauksessa tarkasteltiin valikoidun aineiston avulla sitä, millä tavoin työn alustoitumisen (tai alustoituvan tai alustoidun työn) käsitettä on käytetty kansainvälisessä kirjallisuudessa. Huomio kiinnitettiin siihen, mihin käsitteellä viitataan ja mitä kirjallisuus mahdollisesti kertoo työn alustoitumisesta varsinaisen alustatyön ulkopuolella. Analyysin perusteella työn alustoitumisella (platformisation of work/labor) viitataan ensinnäkin siihen, että digitaaliset työvälineet ja alustapohjaiset käytännöt leviävät myös perinteisiin työympäristöihin ja monenlaisiin organisaatioihin. Työn alustoitumisen katsotaan ilmenevän myös työn tekemisen tapojen moninaistumisena ja työn merkitysten laajempina muutoksina. Erään aineistossa esiintyvän näkökulman mukaan työprosessien ja toimintojen pilkkominen (taskifikaatio) ja uudet tuotantomuodot hämärtävät työn rajoja, muuttavat työn merkityksiä ja haastavat työn ja työllisyyden normatiivisia malleja. Aineistossa myös esitetään, että muodollisten pätevyyksien ja professioiden merkitys vähenee, kun alustat ja alustakäytännöt pirstovat ja yksilöllistävät työtä.

Edellä esitetyt työn alustoitumisen ilmentymät tai piirteet kytkeytyvät toisiinsa moninaisilla tavoilla. Kyse on karkeasta analyttisestä jaottelusta. Käytännössä piirteet voivat olla limittäisiä ja myös päällekkäisiä. Kyse on aina myös siitä, mistä teoriaperinteestä ja miltä tieteenalalta käsin ilmiötä lähestytään. Aineiston teksteistä käy ilmi, että työn ja alustateknologioiden välinen suhde on täynnä vaikeasti hahmotettavia syy-seuraussuhteita ja molempiin suuntiin kulkevia vaikutusketjuja. Olennaista ja yhteistä näyttää olevan näkemys siitä, että digitaaliset alustat lisäävät uusia tapoja organisoida työtä ja muuttavat näin työprosesseja ja työn tekemisen tapoja (ks. myös ILO 2021, 31). Työn alustoitumisen käsitteen ja ilmiön näkökulmasta keskeistä on ajatus siitä, että monet kyseiset muutokset voivat koskettaa ainakin jossain määrin ja jollain tavoin varsinaista alustatyötä tekevien lisäksi myös niin sanottua perinteistä työtä tekeviä. Alustojen synnyttämät ja mahdollistamat muutokset haastavat myös laajempia työn ja työllisyyden normatiivisia malleja ja johtavat siihen, että työtä, työllisyyttä ja ansaintaa täytyy määritellä uudelleen.

Erääksi työn alustoitumisen ilmentymäksi nähtiin aineistossa juuri se, että erilaiset digitaaliset välineet ja alustakäytännöt (kuten algoritminen johtaminen) ovat yhä laajemmin käytössä myös niin sanotussa perinteisessä työssä ja perinteisissä instituutioissa ja organisaatioissa. Tämä näkökulma oli erityisen ominainen teksteille, joissa työn alustoituminen määriteltiin selkeästi. Myös muualta kirjallisuudesta löytyy viittauksia alustojen ja (tiettyjen) alustakäytäntöjen leviämiseen myös perinteisiin työympäristöihin (esim. Baiocco, Fernández-Macías, Rani, & Pesole 2022; Jarrahi ym. 2021; Lippert, Kirchner & Wiener 2023; Poutanen ym. 2020; Wood 2021). Sutela (2023) toteaa, että erilaiset digitaaliset työvälineet ja työympäristöt sekä työn organisoinnin sähköiset järjestelyt ovat nykyisin arkea monenlaisissa töissä. Tämä vaikuttaa hänen mukaansa myös siihen, miten alustatyö itsessään määritellään. Työn alustoitumisen tai alustoidun työn käsite voi auttaa etsimään varsinaisen alustatyön ja niin sanotun perinteisen työn yhtymäkohtia.

Jos alustakäytäntöjen leviämistä erilaisiin työympäristöihin pidetään työn alustoitumisen (määritelmällisenä) piirteenä, liitetään siihen usein alustoilla kerättävä ja prosessoitava data. Datan hyödyntäminen on alustojen toiminnan ytimessä niiden käyttöympäristöstä riippumatta. Esimerkiksi algoritmisen johtamisen käytäntöjä on tarkasteltu alustatyön kontekstissa, mutta perinteisiä työpaikkoja koskeva tieto on näiltä osin vielä vähäistä (Kinowska & Sienkiewicz 2022). Erityisesti koronapandemia siivitti kyseisten käytäntöjen leviämistä myös perinteisiin työympäristöihin (Baiocco ym. 2022). Baioccon ja kumppaneiden (2022) mukaan olisi olennaista ymmärtää, miten nämä uudet käytännöt suhteutuvat olemassa oleviin organisaatorakenteisiin ja organisaatioiden piirteisiin. Alustakäytäntöjen laajeneminen herättää myös kysymyksiä siitä, millä tavoin esimerkiksi työsuoritusten yksityiskohtaiseen valvontaan, työntekijöiden tietosuojaan sekä työn algoritmiseen hallintaan liittyvät riskit ovat läsnä myös perinteisessä työssä. On todettu, että algoritmisen johtamisen seuraukset työntekijöille voivat olla vaikeasti ennakoitavia (ks. Kinowska & Sienkiewicz 2022).

Aineiston perusteella (työn) alustoitumiseen voidaan liittää myös työn totuttujen rajojen hämärtyminen ja työhön liittyvien merkitysten muutokset. Työn ja muun elämän välisten rajojen liukenemisesta on puhuttu niin sanotun uuden työn kontekstissa jo pitkään. Esimerkiksi Julkunen (2008) on nostanut esiin työn subjektivoitumisen, henkilökohtaistumisen ja yksilöllistymisen. Alustateknologiat ja niiden mahdollistamat uudet tuotantomuodot voivat hämärtää sekä työn rajoja että työn määritelmiä entisestään. Monissa tämän aineiston teksteissä ja myös muualla kirjallisuudessa esitetään, että alustoituminen vahvistaa jo aiemmin havaittavissa olleita työn muutostrendejä. Työn rajojen hämärtyminen on yksi esimerkki näistä trendeistä, ja se sisältää useita erilaisia prosesseja. Kyse ei ole vain siitä, että työ leviäisi toimistosta kotiin tai muihin tiloihin vaan siitä, että sekä toimisto fyysisenä tilana että merkityksinä muuttuu ja julkinen ja yksityinen, työ ja huvi sekoittuvat uusilla tavoilla.

Aiempiä rajoja ja määritelmiä haastavat, alustojen mahdollistamat tai edellyttämät työn ja ansainnan uudet muodot voidaan nähdä eräänä työn alustoitumisen ilmentymänä. Esimerkiksi työn ja kuluttamisen välille sijoittuvan toiminnan tunnistaminen ja määrittäminen työksi ei ole yksiselitteistä. Sutela (2023) toteaa, että eräs alustatyön rajauksiin liittyvä kysymys on nimenomaan se, milloin digitaalisilla alustoilla toimiminen on ansioita vastaan tehtävää alustatyötä ja milloin taas vapaa-ajan toimintaa. Aineistossa esitetään myös, että varsinaiseen alustatyöhön tai alustoituun työhön voi kietoutua monenlaista toimintaa, josta ei saa taloudellista korvausta. Näihin voisi kiinnittää suurempaa tutkimuksellista huomiota. Tämä toiminta voi olla esimerkiksi identiteettityötä (ks. esim. Vallas & Cummins 2015), tunnetyötä (ks. esim. Hochschild 2012) tai niin sanottua toivotyötä (hope labor), jossa tuotetaan alustoille ilmaiseksi sisältöä tulevien työllistymismahdollisuuksien toivossa (ks. Kuehn 2013).

Katsauksen kirjallisuudessa viitataan myös siihen, että alustat mahdollistavat työprosessien pilkkomisen ja työtehtävien standardisoinnin ja usein myös edellyttävät sitä. Tämä synnyttää osaltaan uudenlaista, helposti näkymättömiin jäävää työtä ja murentaa professioiden ja ammatillisten kategorioiden merki-

tystä. Joskin professiot muuttuvat alustoitumisen myötä monella eri tavalla (ks. Poutanen & Kovalainen 2023). Työn taskifikaatio voidaankin nähdä eräänä työn alustoitumisen keskeisenä piirteenä. Poutanen ja kumppanit (2020) toteavat, että digitalisaation seurauksena miltei kaikki työ (tehtiin sitä sitten alustoilla tai niiden ulkopuolella) voidaan määritellä taskifioiduksi. Tämä piirre osaltaan yhdistää alustatyötä ja perinteisissä ympäristöissä tehtävää alustoitua tai alustoituvaa työtä.

Tässä kartoittavassa katsauksessa tehdyt havainnot ja edellä esitetyt teemat nousevat esille myös muualla kirjallisuudessa ja eri keskusteluissa. Kaikkia näitä yhteyksiä ei ole tässä mahdollista esitellä. Katsauksen ensisijaisena tavoitteena oli tarkastella nimenomaan työn alustoitumisen tai alustoituvan työn käsitettä ja tarjota yleiskuva suomeksi myös tutkijakenttää laajemmalle yleisölle. Kirjallisuuden hakuprosessi osoitti, ettei käsite ole kansainvälisessä kirjallisuudessa erityisen laajassa tai täsmällisessä käytössä. Sitä käytetään usein löyhänä synonyymina esimerkiksi yleiselle alustoitumiselle tai rinnakkain alustatalouden käsitteen kanssa.

Kaikissa tähän katsaukseen valituissa teksteissä työn alustoituminen oli kuitenkin jollain tavoin läsnä, joko selkeästi käsitteenä tai enemmän ilmiönä. Joissain teksteissä se oli tarkastelun ytimessä ja sitä pyrittiin myös määrittelemään. Osassa fokus oli muualla, eikä käsitteen käyttö ollut systemaattista. Tekstit edustivat jossain määrin myös erilaisia teoreettisia perinteitä ja osittain myös eri tieteenaloja, ja nojautuivat erilaisiin empiirisiin aineistoihin tai muihin lähtökohtiin. Kun tehdään yhteenvetoja ja tiivistelmiä, tämä konteksti väistämättä häviää. Kun tämä pidetään mielessä, voidaan muodostaa karkea synteesi siitä, mihin suuntiin ja kohteisiin työn alustoitumisella valitussa kirjallisuudessa viitattiin. Alla esitettävä synteesi on rakennettu ATLAS.ti-analyysohjelman tekoälytoimintoa hyödyntäen. Synteessin tarkoituksena ei ole tarjota työn alustoitumisen käsitteen täsmällistä määritelmää, vaan tiivistää ja asettaa rinnakkain aineistossa esiintyviä näkökulmia. Kuten kaikkien käsitteiden määrittelyjen, pitää myös työn alustoitumisen määritelmän olla aina sidottu sen käyttökontekstiin.

Työn alustoitumisella viitataan siihen, että monet organisaatiot käyttävät yhä enemmän digitaalisia alustoja työprosessien koordinoitiin. Sen lisäksi, että varsinaista alustatyötä tehdään yhä enemmän, käytetään alustoja ja algoritmeja koordinaation mekanismeina myös perinteisissä työympäristöissä. Työn alustoituminen voidaan nähdä myös ilmiönä, johon liittyy useita erilaisia, mutta yhteen nivoutuvia prosesseja. Työn alustoituminen (tai laajempi alustoituminen) ilmenee uudenlaisina tuotannon tapoina sekä työn joustavina ajallisina ja tilallisina järjestelyinä, jotka haastavat työn ja työllisyyden normatiivisia malleja. Uudet tuotantomuodot ja työn moninaiset järjestelyt määrittelevät uudelleen käsitystä työstä, ja hämärtävät työn ja muun elämän välisiä rajoja.

Vaikka kirjallisuushaut ja aineiston analyysi toteutettiin järjestelmällisesti, on tämä katsaus luonteeltaan kuvaileva ja kartoittava. Aineistoon liittyy rajoituksia. Se on määrällisesti pieni ja sisältää vertaisarvioitujen tieteellisten artikkeleiden lisäksi niin sanottua harmaata kirjallisuutta. Aineistoon liittyy myös kielirajoituksia, koska mukaan otettiin ainoastaan englanninkielisiä tekstejä. Koska työn alustoitumiseen viitataan kirjallisuudessa suhteellisen vähän, tietyt kirjoittajat ja tietyt empiiriset aineistokokonaisuudet painottuvat. Uuteen ilmiöön liittyvä vaihteleva terminologia lisäsi manuaalisen kirjallisuushaun merkitystä. Tämä saattoi puolestaan johtaa siihen, että hyödyllisiä lähteitä jäi löytymättä.

Kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa voidaan kartoittaa uusia ilmiöitä, jotka hyötyisivät esimerkiksi systemaattisen kirjallisuuskatsauksen toteuttamisesta (Salminen 2011, 6). Tämän katsauksen prosessi osoitti, että (työn) alustoitumiseen ja alustatyöhön liittyvä käsitteistö on moninaista ja ainakin osittain vakiintumatonta. Työn alustoituminen (tai alustoituva tai alustoitunut työ) voi olla käyttökelpoinen käsite erityisesti, kun halutaan kuvata alustakäytäntöjen yhteyttä laajempiin työn organisoinnin tapojen ja työn merkitysten muutoksiin.

Työn alustoitumisen määritelmä vaatii kuitenkin selkiyttämistä. Käsitteissä on paljon päällekkäisyyttä ja niiden välisiä eroja voi olla vaikea analyttisesti tavoittaa. Jatkossa olisi hyvä selvittää, millaisia yhteneväisyyksiä ja sävyeroja on esimerkiksi alustoitumisen, työn alustoitumisen, työn uberisaation (uberisation of work) tai työn keikkaistumisen (gigification of work) käsitteillä. Huomio kannattaisi kiinnittää siihen, millaisiin erilaisiin keskusteluihin, teoriaperinteisiin tai tieteenaloihin käsitteet mahdollisesti kiinnittyvät. Vertaileva käsitteellinen analyysi olisi erityisen hyödyllistä. Se auttaisi sekä kirkastamaan että konkretisoimaan aiheesta käytävää keskustelua. Samalla se auttaisi saamaan pitävemmän otteen tarkasteltavista ilmiöistä. Poell ja kumppanit (2019, 9) toteavat, että alustoitumisen monitahoisten prosessien täsmentämisessä ei ole kyse vain akateemisista intresseistä vaan siitä, että alustoitumiseen liittyvä sääntely on mahdollista vain, jos sen keskeiset mekanismit ymmärretään. Käsitteiden täsmälliset määrittelyt eivät ole vain tutkimusmaailman sisäinen haaste.

Lähteet

- Alasoini, T. (2017). Joukkoistettu työ niche-innovaationa ... ja työsuhderegiimin murtajana? *Monitasomalliin perustuva analyysi*. *Työelämän tutkimus* 15(3), 266–280.
- Baiocco, S., Fernández-Macías, E., Rani, U., & Pesole, A. (2022). The Algorithmic Management of work and its implications in different contexts. *JRC Working Papers on Labour, Education and Technology 2022/02*, European Commission Joint Research Centre.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology* 3(2), 77–101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Braun, V., & Clarke, V. (2021). *Thematic Analysis: A Practical Guide*. London: Sage.
- Casilli, A.A., & Posada, J. (2019). The Platformization of Labor and Society. Teoksessa M. Graham & W.H. Dutton (toim.), *Society and the Internet: How Networks of Information and Communication are Changing Our Lives* (2. painos). Oxford University Press, 293–306. <https://shs.hal.science/halshs-01895137> (luettu 5.12.2023). (aineisto)
- Davis, G. F., & Sinha, A. (2021). Varieties of Uberization: How technology and institutions change the organization(s) of late capitalism. *Organization Theory* 2(1), 1–17. <https://doi.org/10.1177/2631787721995198>
- Fernández-Macías, E., Urzi Brancati, M.C., Wright, S., & Pesole, A. (2023). The platformisation of work. Evidence from the JRC Algorithmic Management and Platform Work survey. European Commission, Joint Research Centre. <https://doi.org/10.2760/801282> (aineisto)
- Fleming, P. (2017). The human capital hoax: work, debt and insecurity in the era of uberization. *Organization Studies* 38(5), 691–709. <https://doi.org/10.1177/0170840616686129>
- Grant, M., & Booth, A. (2009). A typology of reviews: an analysis of 14 review types and associated methodologies. *Health Information and Libraries Journal* 26, 91–108.
- Hochschild, A. (2012). *The Managed Heart: Commercialization of Human Feeling* (1. painos). Berkeley: University of California Press.

- Huws, U. (2016). Logged labour: a new paradigm of work organisation? *Work Organisation, Labour & Globalisation*, 10(1), 7–26. <https://doi.org/10.13169/workorgalaboglob.10.1.0007> (aineisto)
- Huws, U. (2020). The algorithm and the city: platform labour and the urban environment. *Work Organisation, Labour & Globalisation* 14(1), 7–14. <https://doi.org/10.13169/workorgalaboglob.14.1.0007> (aineisto)
- Huws, U., Spencer, N., & Syrdal, D. (2018). Online, on call: the spread of digitally organised just-in-time working and its implications for standard employment models. *New Technology, Work and Employment* 33(2), 113–129. <https://doi.org/10.1111/ntwe.12111> (aineisto)
- Huws, U., Spencer, N., & Coates, M. (2019). The platformisation of work in Europe: Highlights from research in 13 European countries. The Foundation for European Progressive Studies (FEPS). <http://hdl.handle.net/2299/21639> (luettu 5.12.2023) (aineisto)
- Höhne, T., & Sproll, M. (2020). Devaluation of cultural capital on online platforms and the changing shape of the social space. *Work Organisation, Labour & Globalisation* 14(1), 32–46.
- ILO. (2021). *World employment and social outlook 2021: The role of digital labour platforms in transforming the world of work*. Geneva: International Labour Office.
- Iphofen, R., Huws, U., & Spencer, N.H. (2022). Researching precarious, virtual and clandestine labour: Methodological and ethical challenges. *Work Organisation, Labour & Globalisation* 16(1), 7–13. <https://www.jstor.org/stable/48675866>
- Jarrahi, M. H., Newlands, G., Lee, M. K., Wolf, C. T., Kinder, E., & Sutherland, W. (2021). Algorithmic management in a work context. *Big Data & Society*, 8(2). <https://doi.org/10.1177/20539517211020332>
- Julkunen, R. (2008). *Uuden työn paradoksit. Keskusteluja 2000-luvun työprosesseista*. Tampere: Vastapaino.
- Kalleberg, A., & Vallas, S. (toim.). (2018). *Precarious Work: Causes, Characteristics, and Consequences*. Bingley UK: Emerald.
- Kangasniemi, M., Utriainen, K., Ahonen, S-M., Pietilä, A-M., Jääskeläinen, P., & Liikanen, E. (2013). Kuvaileva kirjallisuuskatsaus: eteneminen tutkimuskysymyksestä jäsennettyyn tietoon. *Hoitotiede* 25(4), 291–301.

- Kinowska, H., & Sienkiewicz, L. (2022). Influence of algorithmic management practices on workplace well-being – evidence from European organisations. *Information Technology & People* 36, 21–42. <https://doi.org/10.1108/itp-02-2022-0079>
- Kovalainen, A., Vallas, S., & Poutanen, S. (2019). Theorizing Work in the Contemporary Platform Economy. Teoksessa S. Poutanen, A. Kovalainen & P. Rouvinen (toim.), *Digital Work and the Platform Economy: Understanding Tasks, Skills and Capabilities in the New Era*, 31–55. <https://doi.org/10.4324/9780429467929-3> (aineisto)
- Kuehn, K., & Corrigan, T. F. (2013). Hope Labor: The Role of Employment Prospects in Online Social Production. *The Political Economy of Communication*, 1(1), 9–25.
- Lippert, I., Kirchner, K., & Wiener, M. (2023). Context Matters: The Use of Algorithmic Management Mechanisms in Platform, Hybrid, and Traditional Work Contexts. *Proceedings of the 56th Hawaii International Conference on System Sciences*. <https://hdl.handle.net/10125/103279> (luettu 4.12.2023)
- Mattila, M. (2019). Työ ja työntekijöiden oikeudet alustataloudessa – Ongelmista ratkaisuihin. Helsinki: Kalevi Sorsa -säätö.
- Nokkala, J., Airaksinen A., Parikka T., & Roine, S. (2019). Data- ja alustatalouden mittaaminen. *Työpäperi 2/2019*. Helsinki: Tilastokeskus.
- Poell, T., Nieborg, D., & van Dijck, J. (2019). Platformisation. *Internet Policy Review* 8(4), 1–13. <https://doi.org/10.14763/2019.4.1425>
- Poutanen, S., & Kovalainen, A. (2023). Skills, creativity and innovation in the digital platform era. Analyzing the new reality of professions and entrepreneurship. New York: Routledge.
- Poutanen, S., Kovalainen, A., & Rouvinen, P. (2020). Digital work in the platform economy. Teoksessa S. Poutanen, A. Kovalainen & P. Rouvinen (toim.), *Digital Work and the Platform Economy: Understanding Tasks, Skills and Capabilities in the New Era*. New York: Routledge, 3–9. <http://dx.doi.org/10.4324/9780429467929>
- Richardson, L. (2021). Coordinating office space: Digital technologies and the platformization of work. *Environment and Planning D: Society and Space*, 39(2), 347–365. <https://doi.org/10.1177/0263775820959677> (aineisto)

- Salminen, A. (2011). Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyypeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. Vaasa: Vaasan yliopisto. http://www.uva.fi/materiaali/pdf/isbn_978-952-476-349-3.pdf. (Luettu 5.12.2023)
- Seppänen, L., Käsälä, M., Immonen, J., & Alasoini, T. (2022). Näkökulmia alustatyön reiluuteen. Reiluuden mallit alustatyössä -hankkeen loppuraportti. Helsinki: Työterveyslaitos.
- Srnicek, N. (2017). Platform Capitalism. Cambridge: Polity Press.
- Sutela, H. (2023). Alustatyötä vai ei? – Ilmiön rajausta ja nopea kehitys mutkistavat mittaamista. 29.6.2023. Tieto&trendit.
- Torraco, R. (2016). Writing integrative literature reviews: using the past and present to explore the future. *Human Resource Development Review* 15(4), 404–428. <https://doi.org/10.1177/1534484316671606>
- Vallas, S., & Cummins, E. (2015). Personal Branding and Identity Norms in the Popular Business Press: Enterprise Culture in an Age of Precarity. *Organization Studies* 36(3), 293–319.
- Whitemore R., & Knafl, K. (2005). The integrative review: updated methodology. *Journal of Advanced Nursing* 52(5), 546–553. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2648.2005.03621.x>
- Wood, A. J. (2021). Algorithmic Management: Consequences for Work Organisation and Working Conditions. JRC Working Papers on Labour, Education and Technology 2021/07. Seville: European Commission.
- Zukerfeld, M. (2022). Behind, through and beyond capitalist platforms. *Work Organisation, Labour & Globalisation* 16(2), 99–118. <https://www.jstor.org/stable/48691516> (aineisto)

Liite 1. Kirjallisuushaut

<p>Hakusanat, hakulauseke, tietokannat ja rajaukset</p>	<p>Hakusanat platformisation/platformization of work/labor/labour</p> <p>Hakulauseke ((platformi*) AND (work OR labor OR labour OR employment))</p> <p>Tietokannat ProQuest Central, Web of Science, JSTOR, Scopus, Ebsco Business Source Elite, Ebsco PsycINFO</p> <p>Rajaukset Vuodet 2018–2023, englannin kieli, scholarly/academic journals</p>
<p>Ensimmäinen lukukierros – otsikon ja/tai abstraktin lukeminen</p>	<p>Hakutuloksia kaksoiskappaleiden poiston jälkeen: 379</p> <p>Poissulkukriteerit Ei liity aiheeseen, vaan alustoitumiseen viitataan sanan muussa merkityksessä.</p> <p>Tarkastellaan alustoja ainoastaan teknisestä näkökulmasta (esim. informaatioteknologia, pelitutkimus, oppimisen teknologiat).</p> <p>Näkökulma spesifissä sektorissa työelämän ulkopuolella tai työn sisällöllisessä teemassa (esim. koulutus ja opetus, terveydenhuolto, liikenne).</p> <p>Tekstejä ensimmäisen lukukierroksen jälkeen: 112</p>
<p>Toinen lukukierros – kokotekstin lukeminen tai silmäily</p>	<p>Poissulkukriteerit Viitataan alustoitumiseen ilman työnäkökulmaa, tai ainoastaan tietyn alan alustoitumiseen (esim. kulttuurituotanto).</p> <p>Käsitellään alustatyötä yksilötasolla (esim. kokemukset alustatyössä, työhyvinvointi).</p> <p>Sisäänottokriteerit Tavoitekeskeinen lähestymistapa: auttaa tarkastelemaan juuri työn alustoitumisen käsitettä ja ilmiötä.</p> <p>Organisaatio-, työprosessi- ja työmarkkinatason tarkastelut.</p> <p>Työn alustoitumista käytetään viitekehyksenä tai sitä kehitetään käsitteellisesti; käsitteen määrittely ei välttämätöntä.</p> <p>Tekstejä toisen lukukierroksen jälkeen: 4</p>
<p>Manuaaliset haut</p>	<p>Kokeilevat tietokantahaut eri hakutermeillä (esim. Google ja Google Scholar), lähdeviitteet, tiedonannot.</p> <p>Manuaalisesti löydettyjä lähteitä: 6</p>
<p>Lopullinen aineisto</p>	<p>Tekstejä lopullisessa aineistossa: 10</p> <p>Teoreettisia tai esseistisiä artikkeleita tai kirjan lukuja: 6 Tutkimusraportteja: 2 Empiirisiä artikkeleita: 1 Lyhyitä johdantotekstejä: 1</p>

Liite 2. Aineisto

Tekijä(t) ja julkaisuvuosi	Otsikko	Julkaisu
Casilli, Antonio A. & Posada, Julian. 2019	The Platformization of Labor and Society. https://doi.org/10.1093/oso/9780198843498.003.0018	Society and the Internet. How Networks of Information and Communication are Changing Our Lives (2. painos). (Toim. M. Graham & W.H. Dutton)
Huws, Ursula. 2020	The algorithm and the city: platform labour and the urban environment. https://doi.org/10.13169/workorglaboglob.14.1.0007	Work Organisation, Labour & Globalisation
Huws, Ursula & Spencer, Neil & Coates, Matthew. 2019	The platformisation of work in Europe: Highlights from research in 13 European countries. http://hdl.handle.net/2299/21639	The Foundation for European Progressive Studies (FEPS)
Huws, Ursula & Spencer, Neil & Syrdal, Dag. 2018	Online, on call: the spread of digitally organised just-in-time working and its implications for standard employment models. https://doi.org/10.1111/ntwe.12111	New Technology, Work and Employment
Huws, Ursula. 2016	Logged labour: a new paradigm of work organisation? https://doi.org/10.13169/workorglaboglob.10.1.0007	Work Organisation, Labour & Globalisation
Höhne, Thomas & Sproll, Martina. 2020	Devaluation of cultural capital on online platforms and the changing shape of the social space. https://doi.org/10.13169/workorglaboglob.14.1.0032	Work Organisation, Labour & Globalisation
Fernández-Macías, Enrique & Urzì Brancati Maria Cesira & Wright, Sally & Pesole, Annarosa. 2023	The platformisation of work. Evidence from the JRC Algorithmic Management and Platform Work survey (AMPWork). https://doi.org/10.2760/801282_JRC133016	Publications Office of the European Union, Luxembourg.
Kovalainen, Anne & Vallas, Steven P. & Poutanen, Seppo. 2019	Theorizing work in the contemporary platform economy. https://doi.org/10.4324/9780429467929-3	Digital Work and the Platform Economy: Understanding Tasks, Skills and Capabilities in the New Era. (Toim. S. Poutanen, A. Kovalainen & P. Rouvinen).
Richardson, Lizzie. 2021	Coordinating office space: Digital technologies and the platformization of work. https://doi.org/10.1177/0263775820959677	Environment and Planning D: Society and Space
Zukerfeld, Mariano. 2022	Behind, through and beyond capitalist platforms. Platformisation of work and labour in informational capitalism. https://www.jstor.org/stable/48691516	Work Organisation, Labour and Globalisation